

ТМ	Г. XXIV	Бр. 3-4	Стр. 367 - 369	Ниш	јул - децембар	2000.
----	---------	---------	----------------	-----	----------------	-------

Промотивна реч
Примљено: 06.07.2001.

Бранимир Стојковић

РОМСКЕ ДУШЕ*

Ја сам књигу читао успут, мало ноћас, мало јутрос и могу рећи да делим позитиван суд о њој који је изнела моја колегиница. С тим, што бих се ја вратио мало у историју истраживања на начин "Комренских социолошких сусрета". Када су они кретали да раде то што раде, мени се то чинило као добар локални штос, али да иза тога не стоји ништа више. Међутим, чини се да се у њиховом раду почиње назирати нешто што бих ја назвао *неконвенционалном социолошком методологијом*, која успева да проблемима које је немогуће истраживати на онај класичан начин масовних узорака, стандардизованих упитника, велике популације, дакле, да она таквим проблемима прилази на врло неконвенционалан начин који комбинује квалитативни социолошки приступ са нечим што је близу некаквој публицистици, ономе што раде најбољи новинари, када настоје да дођу до истине не држећи се, можда, свих методолошких претпоставки свог посла.

Чини ми се да је одличан пример за то о чему говорим управо књига која претходи овој. Рећи ћу пар реченица о њој, зато што ме је она уистину одушевила, а нисам стигао нити био у прилици да о њој било шта кажем или напишем. То је књига "Јавор изнад главе (класична вера и ромско-православна сеоска гробља)". Наиме, истраживачи, проф. Ђорђевић и његов сарадник, који седи управо поред мене (Драган Тодоровић), кренули су, заправо, од једног инцидента који се догодио пре двадесетак година када је једна сеоска заједница, једно село, одлучила да мали Ром, који је умро, не буде сахрањен на сеоском гробљу, мада је био крштен православац. То је тих година изазвало поприличну буку у јавности, створило је чак и моралну панику, о чему се врло дуго расправљало и, након неког времена, све је то престало и легло.

Истраживачи су, међутим, покушали и успели да се врате двадесет година касније на исти терен, на начин на који је то радила Маргарет Мид: посетите место на коме се нешто дешавало, после извесног времена покушате да утврдите шта се заправо збило и, што је још важније, а што су

* Реч изговорена на промоцији књиге "Ромске душе" (аутори: Ј. Живковић, Д. Тодоровић, В. Јовановић, Д. Б. Ђорђевић, I књига часописа 'ТЕМЕ', издавач: Универзитет у Нишу, Ниш, 2001), одржаној у оквиру рада VIII међународне конференције ЈУНИР-а 29. и 30. јуна и 1. јула 2001. године у Нишу. Излагање није ауторизовано.

аутори умного маестрално искористили, да разговарате са истим људима, са актерима тог догађаја након, као што рекох већ, двадесет година; са члановима породице тог дечака, са другим Ромима који су ту живели, са сусељанима који нису Роми, са људима који су у то време представљали власт, са ондашњим свештеником, ако се не варам. Да утврдите како сви они процењују оно што се некада десило, како оправдавају своје ондашње поступке и шта о томе сада мисле, на крају деведесетих година. Прича је испричана тако што представља оно најбоље могуће укрштање перспектива говорника, тако што један говорник говори из садашњости о прошлости и тако што више говорника суочавају своје различите визије и процене ситуације, а те процене ситуације заснивају се на сећањима која често нису превише поуздана и која садрже оне покушаје да се, на неки начин, истина конвенционализује, да се нешто што је у оно време било недопустиво, а недопустиво је и сада, ублажи и претвори у нешто о чему је, можда, најбоље не говорити.

Али, ово истраживање говори о томе у пуној мери. Истраживачи се нису задржали само на томе. Они су, пошавши од тог једног случаја, истражили читав нишки крај да би утврдили шта се у свим другим селима дешава, да ли се Роми, који умру, сахрањују поред гробља, какав је то већ био случај. Установили су да пракса није хомогена, да се Роми негде сахрањују на својим посебним гробљима, негде унутар православних гробаља а негде на начин описаног инцидентног случаја. Ја сам се по први пут сусрео са таквим социолошким приступом и морам признати да ме је он изразито импресионирао, по томе што доноси валидне сазнајне резултате, по томе што је урађен на неконвенционалан начин и по томе што је прича испричана на начин најбољег публицистичког штива. Ова књига, да је објављена негде у "Пингвиновом" издању, вероватно би била продата у којих стотинак хиљада примерака, јер има све оно што поседује квалитетна прича која говори о значајном догађају на прави начин, укључујући саме актере, води нас, дакле, негде где се дешавало нешто што је веома битно.

Враћам се на књигу која је предмет вечерашњег разговора, на књигу "Ромске душе", која је, по мени, наставак већ описане приче. Покушај да се споје два интересовања, интересовање за Роме и интересовање за религију на овим просторима, да се направи некакво поље религијског и да се, посредством ове књиге, испитају његови обриси. Наиме, учињен је покушај да се разговара са људима који о проблему религије Рома знају више него што знају обични Роми. То су, како се то обично зове, *информисани информатори*, са једне стране ромски прваци и ромски интелектуалци, а са друге, свештеници различитих цркава и вера на овом простору. Помоћу упитника, који је у оба случаја стандардизован, али и то је квалитет ове књиге, то се просто не види.

Ја сам читао те интервјуе и тек сам, на крају, када сам све прочитао, схватио да су они, ти богати одговори који личе на поприлично спонтане разговоре истраживача са људима који их информишу, резултат једног врло чврстог упитника, заправо, основе за разговор, која је тако вешто направљена да се уопште не види. Морате се мало концентрисати и удаљити да би сте схватили да је тих, на пример, петнаестак разговора са првацима ромске заједнице урађено на основу исте основе за разговор. Пошто богатство њихових одговора, њихова индивидуалност, њихова различита искуства, њихове различите религијске припадности – скоро да покрива ту стандар-

дизацију. Мислим да је то, такође, изванредан квалитет ове књиге.

Она нуди велико богатство материјала и уопште не сумњам, знајући ове људе, ову групу истраживача, да ће о овоме, дакле, опипавању била "ромске душе", следи једно систематско истраживање, које се неће задржати на образованим Ромима који јако много знају о својој заједници, размишљају о својој вери и виде свет много шире него њихови сународници који једва да излазе из циган-мале. Дакле, да ће следећа фаза истраживања бити на репрезентативном узорку читаве заједнице и да ћемо, у нечем што следи, а претпостављам да ће имати много више страница, видети како властиту религију виде и старије, неписмене Ромкиње, које једва да излазе из онога што је примарна заједница.

Али, да би се до тога дошло, до таквог једног истраживања, било је неопходо разговарати са онима који препознају ту религијску праксу и то из две различите перспективе: једна је само ромска заједница, преко њених најугледнијих и најсвеснијих представника, да тако кажем, а са друге стране, оно што представља религијске заједнице и њихови челни људи, свештеници, који су у контакту са представницима ромске заједнице, њихова, дакле, перцепција Рома. Мислим да је то квалитет ове књиге, за коју се усуђујем да кажем да има квалитете онога што је Рајт Милс називао "*социолошком имагинацијом*". Дакле, да узме један жив проблем и да га решава на неконвенционалан начин, да се не задржава на оним поступцима који су стандардизовани, али који, баш захваљујући својој стандардизацији, оно што је најдрагоценије и најбоље морају да оставе по страни, јер се не уклапа у оно што је конвенционално и занат социолога.